

Жаркынбекова // Вестник МГУ. Филология. – 2003. – № 1. – С. 109-116. *Жаркынбекова Ш.К.* Языковая концептуализация цвета в культуре и языках: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Ш.К. Жаркынбекова. – Алматы, 2004. – 17 с. *Исаев А.А., Теплых Д.А.* Философия цвета. Феномен цвета в мышлении и творчестве / А.А. Исаев, Д.А. Теплых. – Режим доступу : <http://iknigi.net/avtorog-d-teplyh/47063-filosofiya-cveta-fenomen-cveta-v-myshlenii-i-tvorchestve-d-teplyh.html>. *Иттен И.* Искусство цвета / И. Иттен / Пер. с немецкого; 2-е издание. Предисловие Л.Монаховой. – М.: Изд. Д.Аронов, 2001. – 96 с. *Карташова Ю.А.* Функционально-семантическое цвето-световое поле в лирике Игоря Северянина : Дис.... канд. филол. наук 10.02.01 «Русский язык» / Ю.А. Карташова. – Бийск, 2004. – 168 с. *Кравков С.В.* Цветовое зрение / С.В. Кравков. – М.: АН СССР, 1951. – 175 с. *Кондакова Ю.В.* Цветоминания в творчестве Окуджавы и Городницкого / Ю.В. Кондаков // Новая Россия: новые явления в языке и в науке о языке: Материалы Всеросс. науч. конф., 14–16 апр. 2005 г., Екатеринбург, Россия / Под ред. Л.Г. Бабенко. Екатеринбург: УрГУ, 2005. – С. 444-448. *Кульпина В.Г.* Лингвистика цвета: Термины цвета в польском и русском языках / В.Г. Кульпина. – М, 2001. – 470 с. *Лосев А.Ф.* Диалектика мифа. Из ранних произведений / А.Ф. Лосев. – Москва: Правда, 1990. – 655 с. *Люшер М.* Психологическое значение цветов по М. Люшеру. – Режим доступу : <http://mycolorlive.wordpress.com/> *Маслова В.А.* Введение в когнитивную лингвистику / В.А. Маслова. – М.: Флинта, 2004. – 296 с. *Миллер-Будницкая Р.З.* Символика цвета и синэстетизм в поэзии на основе лирики Блока / Р.З. Миллер-Будницкая // Известия Крымского пединститута им. М.В. Фрунзе. – Симферополь, 1930. – Т. 3. – С. 79 (133) - 144 (198). *Порталь Ф.* Символика цвета от античности до Нового времени / Ф. Порталь // Н.В. Серов Античный хроматизм. – СПб.: «Лисс», 1995. – С. 367-436. *Сепир Э.* Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 656 с. *Самарина Л.В.* Цвет в женской субкультуре (Северный Кавказ, Дагестан) // Соросовские лауреаты в России. – М., 1996. – С. 378-384. *Серов Н.В.* «Цвет культуры: психология, культурология, физиология» / Н.В. Серов. – Санкт-Петербург: Речь, 2003. – 672 с. *Символ.* – Режим доступу : slovari.yandex.ru/dict/encyum *Соловьева Л.Ф.* Поэтика цветописи в сборниках Анны Ахматовой «Вечер», «Четки», «Белая стая», «Anno Domini», «Подорожник»: Автореф. дис.... канд. филол. наук. 10.02.01 «Русский язык» / Л.Ф. Соловьева. – Казань, 1999. – 16 с. *Тойшибаева Г.К.* Цветовая лексика и идиостиль писателя / Г.К. Тойшибаева // Вопросы теории и методики преподавания русского языка в национальной аудитории: Тез. докл. Научно-практич. конф. педвузов ферганского региона. Часть первая. Вопросы теории. – Коканд, 1990. – С. 12-15. *Шкуркина Ю. А.* Семантическая доминанта цветообозначений в структуре художественных текстов А. Блока / Ю.А. Шкуркина // Актуальные проблемы лингвистической семантики. – Калининград, 1998. – С. 95-101. *Яньшин П.И.* Психосемантика цвета / П.И. Яньшин. – СПб.: Речь, 2006. – 369 с.

УДК 81'37

КУЧЕР І.А.

(Київський національний лінгвістичний університет)

МЕТОДИЧНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ СТАДІЇ І ПРОЦЕДУРИ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ДІЄСЛІВ РУХУ У ФІНСЬКІЙ МОВІ (НА ПРИКЛАДІ ДІЄСЛІВ *KÄYDÄ*, *MENNÄ* І *TULLA*)

У статті розглянуто три процедури комплексного аналізу одиниць лексико-семантичного рівня: метод словникових дефініцій, компонентний аналіз та дистрибутивний аналіз. Основну увагу приділено методу словникових дефініцій, в якому виділяється 12 стадій. Матеріалом для аналізу за допомогою методу словникових дефініцій слугує фінське дієслово руху *käydä*, а матеріалом для компонентного та дистрибутивного аналізів – фінські дієслова руху *käydä*, *mennä* і *tulla*.

Ключові слова: семасіологія, структурна лінгвістика, метод словникових дефініцій, компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз, лексико-семантичне поле (ЛСП), лексико-семантична група (ЛСГ).

Кучер І.А. Методические исследовательские стадии и процедуры комплексного анализа глаголов движения в финском языке (на примере глагола *käydä*). В статье рассматриваются три процедуры комплексного анализа единиц лексико-семантического уровня: метод словарных дефиниций, компонентный анализ и дистрибутивный анализ. Главное внимание уделяется методу словарных дефиниций, в котором выделяется 12 стадий. Материалом для анализа при помощи метода словарных дефиниций служит финский глагол движения *käydä*, а материалом для компонентного и дистрибутивного анализов – финские глаголы движения *käydä*, *mennä* и *tulla*.

Ключевые слова: семасиология, структурная лингвистика, метод словарных дефиниций, компонентный анализ, дистрибутивный анализ, лексико-семантическое поле (ЛСП), лексико-семантическая группа (ЛСГ).

Kucher I.A. Methodological Research Stages and Procedures of the Complex Analyses of the Finnish Movement Verbs (by the Example of the Verb *käydä*). The paper deals with the three complex analyses procedures of the lexico-semantic items: the method of dictionary definitions, componential analysis and distributive analysis. The focus is made on the method of dictionary definitions, which is divided into 12 stages. The analyses by the method of dictionary definitions is made by the example of Finnish movement verb *käydä*, while the componential and distributive analyses – by the example of Finnish movement verbs *käydä*, *mennä* and *tulla*.

Key words: semasiology, structural linguistics, the method of dictionary definitions, componential analysis, distributive analysis, semantic field, lexico-semantic group.

Мета статті – розробити комплексну методику аналізу дієслів руху у фінській мові та виконати дослідницькі процедури, які передбачає ця методика.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- визначити поняття дієслів руху,
- розглянути історію виникнення методу словникових дефініцій, компонентного та дистрибутивного аналізу,
- визначити методичні дослідницькі стадії і процедури зазначених вище структурних методів аналізу лексико-семантичних одиниць,
- проілюструвати дієвість розглянутих методів аналізу на прикладі трьох фінських дієслів руху (*käydä, mennä i tulla*).

Об'єкт дослідження становлять дієслова фінської мови, що належать до лексико-семантичного поля руху.

Предметом дослідження є структурні методи комплексного аналізу одиниць лексико-семантичного рівня.

Методологія вивчення одиниць лексико-семантичного рівня ґрунтується на тих підходах, які передбачають обов'язкове залучення лексикографічних джерел як один із етапів семантико-когнітивного методу (М. Болдирев, В. Дем'янков, О. Кубрякова, Р. Павільонис та ін.), де дефініційний аналіз є ключовим у виявленні семантично близьких одиниць мовних форм. У сучасних працях з лексичної і когнітивної семантики обстоюється позиція, що аналіз значень слів за словниками є окремим методом, а не власне прийомом, адже включає кілька дослідницьких операцій. Розглянемо докладніше доцільність залучення цього методу для розкриття семантичної структури дієслів із семантикою руху, врахувавши при цьому і ті застереження у застосуванні цього методу, про які заявляють дослідники.

Метод словникових дефініцій почав активно застосовуватися в семасіології для виявлення семантичних компонентів слова ще з 60-х років ХХ століття. Теоретичне його обґрунтування і розробка методики представлена у працях І.В. Арнольд, Є.Ф. Арсентьєвої, Ю.М. Караулова, А.М. Кузнєцова, А.І. Кузнєцової, В.В. Левицького, С.Г. Шафікова та ін. [цит. за пр.: Стернин 2013, с. 10]. Як зазначає А.А. Уфимцева, “метод словникових дефініцій є самим об'єктивним і доступним методом аналізу семантики лексичних одиниць” [Уфимцева 1984, с. 139]. Такої ж думки дотримується й О.С. Ахманова, яка зауважує, що “лексикографами виконана більша частина роботи з розкладання лексичного значення на компоненти” [Ахманова 1969, с. 34].

При цьому окремі дослідники звертають увагу і на недоліки цього методу, заявляючи, що “у словниковій статті може бути наявна недостовірною або неповною інформація” [Селивестрова 2004, с.358]. Й.А. Стернин наголошує, що словникові дефініції не будуються за семним принципом, а синоніми, що використовуються для опису лексичного значення слова часто тавтологічні та не можуть слугувати надійним джерелом семного опису значення. Тому компоненти словникових дефініцій потребують переформування в семи. Іншою характерною особливістю словникового лексикографічного значення слова Й.А. Стернин називає те, що в ньому фіксуються переважно ядерні значення, а периферійні залишаються поза увагою. На думку вченого, конотативні семи відображені непослідовно. Утім, свої думки учений підсумовує висновком, що словникові дефініції, без сумніву, можуть бути використані в ролі джерела початкового етапу для семного опису значення. Обов'язковою умовою застосування методу словникових дефініцій Й.А. Стернин називає узагальнення інформації кількох тлумачних словників. Це допомагає розширити як перелік значень слова, так і набір сем, що утворюють ці лексичні значення. Для такої процедури він пропонує окрему назву – метод узагальнення словникових дефініцій [Стернин 2013, с. 10].

Наведені положення свідчать про дискусійність методологічного питання та про сутність і ефективність методу словникових дефініцій, який потребує подальшої розробки у плані його вдосконалення.

Дієслова руху є предметом лінгвістичних спостережень вже досить тривалий час. Ще на початку ХХ ст. лінгвісти почали описувати дієслова руху, використовуючи при цьому різні критерії їх виділення як окремої лексико-семантичної групи (далі – ЛСГ) слів [Харшиладзе 2006, с. 8]. У лінгвістичній літературі часто виділяється вузька група власне дієслів руху, куди включають ЛСГ дієслів, що об'єднуються спільністю лексичного

значення: позначають переміщення суб'єкта чи об'єкта в просторі. У процесі виділення ЛСГ руху лінгвісти, як правило, спираються на “об'єктивну позалінгвістичну основу”, тобто на особливості пересування різноманітних тіл у різному середовищі. У ширшому розумінні під дієсловами руху розуміють також дієслова, що позначають рух, не пов'язаний із фізичним переміщенням у просторі, наприклад, рос. *наклоняться, пошатнуться*. М.Д. Чертикова вважає, що при дослідженні дієслів руху особливу увагу потрібно приділяти численним корелятивним парам дієслів, що позначають спрямований та не спрямований рух [Чертыкова 2010, с. 132].

На наше переконання, першим етапом лексико-семантичного дослідження дієслів руху в будь-якій мові має бути встановлення критеріїв вибору дієслів руху у лексикографічних джерелах. Далі на основі аналізу словникових дефініцій та кількісних підрахунків визначити ЛСП дієслів руху, сформувані його ядро та периферію.

Й.А. Стернін та М.С. Саломатіна виділяють 14 етапів методу узагальнення словникових дефініцій [Стернин 2011, с. 26-34]. Ми скоротили їх до 12 і переставили етап наведення прикладів з кінця ближче до початку, бо вважаємо, що приклади реалізації лексичних значень необхідно враховувати вже на перших етапах аналізу для отримання більш точних результатів.

На прикладі фінського дієслова *käydä* – “ходити, відвідувати” проаналізуємо винятково ті його лексичні значення, що передають переміщення суб'єкта у просторі. У такий спосіб лексичні значення, що позначають рух у широкому розумінні (наприклад, “змінювати положення тіла”, *käydä istumaan* – “сідати”), тут не розглядаються; не береться до уваги і значна кількість похідних значень, які є результатом метафоричного переносу чи інших способів зміни значень. Не включаємо сюди і фразеологічно зв'язані значення. У статті в ролі метамови для опису значення фінського дієслова використовується українська мова.

Нижче наводимо 12 стадій аналізу дієслова *käydä* методом словникових дефініцій, за І.А. Стерніним та М.С. Саломатіною.

Стадія 1. Випишуємо всі значення досліджуваних слів з усіх доступних словників, у яких це слово представлено [там само, с. 11].

Большой финско-русский словарь (И. Вахрос, А. Щербаков. – М., 2002):

1) “ходити, іти”;

2) “піти кудись і повернутись назад, сходити куди, відвідувати кого/що, побувати де / в кого”;

Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja (Timo Nurmi. – Jyväskylä, 2004):

1) “ходити (про ходу, переміщення)”.

Suomi-ukraina sanakirja (Jura Zub. – Helsinki, 2012):

2) “ходити, заходити куди/до кого, їздити куди/до кого, бувати де/в кого, відвідувати кого/що, навідуватись куди/до кого”.

Стадія 2. Складання єдиного реєстру всіх значень цих слів. Усі значення, які зафіксовані у різних словниках і мають бодай найменші розбіжності у змісті, включаються в опис семантики аналізованих слів як окремі значення [там само, с. 11].

“Ходити, іти, піти кудись і повернутись назад, сходити кудись, відвідувати кого/що, *неперех.* побувати де / в кого, заходити куди/до кого, їздити куди/до кого, навідуватись куди/до кого”.

Стадія 3. Уточнюємо отриманий на попередньому етапі дослідження реєстр значень слів за денотативним принципом. Якщо слово номінує певний денотат, що відрізняється від інших денотатів, фіксується окреме значення. Помітка *перен.* розглядається як діагностична ознака окремого значення, і відповідні значення включаються в опис як окремі семми [Стернин 2011, с. 11]:

1) “ходити, іти”;

2) “сходити куди, відвідувати кого/що, побувати де/в кого, їздити куди/до кого, навідуватись куди/до кого”.

Стадія 4. Після узагальнюючої дефініції кожного значення наводимо всю сукупність

прикладів вживання слова в даному значенні з різних словників. Подаємо всі приклади, які не збігаються. Якщо у словнику дане значення не ілюстроване прикладами, а є вживаним у сучасній мові, то приклад наводить дослідник. Якщо значення застаріло і приклади його вживання у словниках відсутні, то значення наводиться без прикладів вживання [там само, с. 12].

1. *Käydä jalan* – “іти пішки”, *käydä varpaillaan* – “ходити на носочках”, *käydä käsillään* – “ходити на руках”, *käydä tahdissa* – “іти в ногу”, *käydä päin vihollista* – “іти на ворога”, *käy tiehesi* – “пішов геть”.

2. *Käydä luennoilla* – “відвідувати лекції”, *käydä teatterissa* – “ходити до театру”, *käydä lääkärissä* – “ходити до лікаря”, *käydä kylässä* – “гостювати (досл. ходити в гості)”, *käydä sairaan luona* – “відвідати хворого”, *käydä kaupoissa* – “ходити за покупками (досл. по магазинам)”, *käydä asiollaan* – “ходити по своїм справам”, *käydä usein ulkomailla* – “часто бувати за кордоном”, *tervetuloa meille käymään* – “ласкаво просимо до нас”, *käydä tupakalla* – “вийти і викурити цигарку (досл. сходити на тютюн)”, *käydä saunassa* – “ходити в сауну”, *käydä vessassa* – “ходити до вбиральні”, *käydä marjassa* – “збирати ягоди (досл. ходити в ягоди)”.

Стадія 5. Якщо окреме значення слова виділяється лише з прикладів до дефініцій і не має самостійного тлумачення в жодному словнику, то воно формулюється дослідником [там само, с. 11].

Оскільки нас у цікавить дієслово *käydä* у значенні “переміщення суб’єкта у просторі”, що є основним, то майже всі необхідні дефініції наявні у словниках. Проте ми вважаємо за необхідне задля більш точної передачі дефініцій додати приклади реалізації значення “побувати де / в кого”.

Suomen ilmatilaa loukannut venäläiskone kävi uudelleen rajalla. – “Російський літак, що порушив повітряний простір Фінляндії, знову залітав на кордон” (досл. “побував на кордоні”) (заголовок на фінському сайті новин yle.fi 22.5.2014).

Rahtilaiva kävi karilla Raahen edustalla tänään aamupäivällä. Rautaruukin satamasta lähtenyt alus sai pohjakosketuksen sataman ulkopuolella ja palasi tarkastettavaksi Lapaluodon satamaan. – “Вантажне судно сіло на міліну (досл. побувало на міліні) біля міста Раахе сьогодні зранку. Судно, що вийшло з порту Раутаруукі, зачепило дно за межами порту та повернулось на огляд до порту Лапалуото” (з новин фінського радіо “YLE” міста Оулу 19.6.2006).

Наведені приклади показують, що значення “побувати де / в кого” реалізується також з суб’єктом неістотою і може позначати не тільки переміщення землею, а також і переміщення в повітрі та водою. Відтак, робимо припущення, що до дефініцій можна додати також переклад: “залітати куди”, “запливати куди”.

Стадія 6. Кожне значення представляємо як сукупність тих дефініцій, що не збігаються у різних словниках: для кожного значення укладаємо реєстр його різних дефініцій у наявних словниках [там само, с. 11]:

1) “ходити, іти”;

2) “сходити куди, відвідувати кого/що, побувати де/в кого, їздити куди/до кого, навідуватись куди/до кого, залітати куди”, “запливати куди”;

Велика кількість досить відмінних перекладів дефініцій значення 2 пояснюється тим, що в українській мові немає точного відповідника фінського дієслова *käydä*, яке позначає “переміщення у просторі в якесь місце і назад” без позначення способу переміщення. В українській же мові у семантиці відповідних дієслів руху наявна сема ‘спосіб переміщення’, тому для точного перекладу фінської дефініції необхідно наводити кілька українських дефініцій.

Стадія 7. На базі сукупності різних дефініцій одного й того ж значення у словниках формується узагальнена дефініція значення досліджуваного слова у вигляді розширеного набору сем з урахуванням всіх семантичних компонентів і лексикографічних поміток, що виділені дефініціями, які не збігаються у різних словниках. Усі семантичні компоненти, що

виділені різними словниками, включаються до складу значення, що описується. Формулюється єдина дефініція, що об'єднує всі дефініції [Стернин 2011, с. 11]:

1) “рухатись вперед: ходити, іти”;

2) “побувати в певному місці (місцях): сходити куди, відвідувати кого/що, побувати де/в кого, їздити куди/до кого, навідуватись куди/до кого, залітати куди, запливати куди”;

Стадія 8. Здійснюємо модернізацію метамовної форми дефініції (за потреби). Застарілі метамовні одиниці тлумачень замінюються на сучасні синоніми та формулювання [там само].

Стадія 9. Метамовні позначення, що виражені займенниками (наприклад, хто-небудь, що-небудь, той, хто та ін.), трансформуються в архісеми (наприклад, особа, предмет, явище та ін.) для формування конкретності та визначеності дефініції [там само, с. 11-12]:

1) “рухатись вперед: ходити, іти”;

2) “побувати в певному місці (місцях): сходити в місце, відвідувати місце/особу, побувати в місці/у особи, їздити в місце/до особи, навідуватись в місце/до особи, залітати в місце, запливати в місце”;

Стадія 10. Функціональні та стилістичні позначки різних словників при їх незбігу в різних словниках наводяться в узагальненому значенні або списком [там само, с. 12].

Стадія 11. Якщо функціональні позначки в деяких словниках не відповідають сучасним реаліям вживання слова, то проводиться актуалізація таких позначок. Якщо значення застаріло, а відповідної позначки немає, то ставиться позначка “застар.” [там само].

Стадія 12. Значення багатозначного слова в описі семантики вишиковуються в порядку від ядерних до периферійних. Ядерними вважаються значення, що виділені всіма словниками та наведені в цих словниках першими. Периферійними значеннями вважаються застарілі, стилістично обмежені та такі, що виділяються лише певними словниками [там само].

Ядерне значення (найбільш уживане значення дієслова, яке наводиться в усіх словниках та має найбільше прикладів реалізації):

1) “побувати в певному місці (місцях): сходити куди, відвідувати місце/особу, побувати в місці/у особи, їздити до місця/до особи, навідуватись до місця/до особи, залітати до місця, запливати в місце”, *käydä luennoilla* – “відвідувати лекції”, *käydä teatterissa* – “ходити до театру”, *käydä lääkärissä* – “ходити до лікаря”, *käydä kylässä* – “гостювати (досл. ходити в гості)”, *käydä sairaan luona* – “відвідати хворого”, *käydä kaupoissa* – “ходити за покупками (досл. по магазинах)”, *käydä asiollaan* – “ходити по своїм справам”, *käydä usein ulkomaille* – “часто бувати за кордоном”, *tervetuloa meille käymään* – “ласкаво просимо до нас”, *käydä tupakalla* – “вийти і викурити цигарку (досл. сходити на тютюн)”, *käydä saunassa* – “ходити в сауну”, *käydä vessassa* – “ходити до вбиральні”, *käydä marjassa* – “збирати ягоди (досл. ходити в ягоди)”.

Периферійне значення:

2) “рухатись уперед: ходити, іти”, *käydä jalan* – “іти пішки”, *käydä varpaillaan* – “ходити на носочках”, *käydä käsillään* – “ходити на руках”, *käydä tahdissa* – “іти в ногу”, *käydä päin vihollista* – “іти на ворога”, *käy tiehesi* – “пішов геть”;

Надалі варто здійснити компонентний аналіз – “розкласти значення на складові частини, виділення яких умотивоване як співвідношенням елементів усередині одного значення (наявність більш загальних та більш конкретних елементів, тобто ієрархічність організації), так і співвідношенням даного значення зі значеннями інших мовних одиниць” [Селивестрова 2004, с. 81]. Для позначення мінімальної одиниці значення використовуємо сему.

О.В. Гулига та Є.Й. Шендельс наголошують на доцільності використання методики компонентного аналізу для дослідження семантичних полів [Гулига 1989, с. 291]. “Семантичне поле виділяється на основі будь-якої семантичної ознаки, спільної для всіх лексичних одиниць, що входять у нього” [Кузнецов 1980, с. 10]. Це підтверджує припущення про те, що компонентний аналіз потрібен не тільки для аналізу лексичних одиниць ЛСП, а й

для формування самого ЛСП.

Дослідники використовують різні способи виділення сем залежно від власного розуміння компонентної (семної) структури мовної одиниці, цілей дослідження та характеру мовного матеріалу. С.Г. Шафіков поділяє всі способи на дві групи на основі протиставлення логічного та лінгвістичного підходів. “Логічний (ономасіологічний) підхід представлений такими способами: 1) за допомогою логічних опосередкованих роздумів на основі формального поняття (С.Д. Кацнельсон), 2) за допомогою методу логічного розбивання загальної множини денотатів на підмножини (Т.П. Ломтев), 3) за допомогою методу семантичного поля А. Лерера. Лінгвістичний (семасіологічний) підхід включає такі способи, за допомогою яких здійснюється: 1) зіставлення словникових дефініцій (А. Найда), 2) аналіз семантичних множників (Ю.М. Караулов), 3) опозиційне протиставлення лексем (А.Ж. Греймас), 4) аналіз контексту. Основним способом С.Г. Шафіков називає принцип попарного протиставлення лексем, проте вважає методику розкладання значення на семи не до кінця розробленою і зазначає, що на першому етапі аналізу диференціальні ознаки виділяються інтуїтивно [Шафіков 1999, с. 36].

Компонентний аналіз дієслова *käydä* дає такі результати. Семи ядерного значення: ‘рухатись’, ‘напряв руху: в певне місце і назад’. Семи периферійного значення: ‘рухатись’, ‘напряв руху: вперед’.

Для того, щоб позбутися можливої суб’єктивності при інтуїтивному виділенні сем, С.Г. Шафіков наводить низку способів верифікації результатів компонентного аналізу. Основним способом учений називає встановлення умов істинності за допомогою логічних прийомів. У будь-якому твердженні необхідна умова істинності, що постулюється, не може заперечуватись цим твердженням. З огляду на це, істинність компонентного комплексу доводиться поєднанням в одному реченні даної умови та її заперечення. В ролі умови виступає семема, а далі наводиться заперечення виділеної за допомогою компонентного аналізу семи. Якщо сема утворює частину семемі, то таке речення повинно бути хибним. Якщо ж сема не складає частини семантики семемі, то речення не буде містити суперечностей. Для отримання кращих результатів даного способу верифікації результатів слід використовувати тестування інформантів, які мають установити істинність чи хибність твердження [там само, с. 38-40].

Продемонструємо цей спосіб верифікації значень компонентного аналізу на прикладі фінського дієслова *käydä*. За допомогою компонентного аналізу в семантиці ядерного значення цього дієслова була виділена сема ‘повертатись назад’. Підставимо дану сему у вигляді заперечення в речення, що містить дієслово *käydä* у стверджувальній формі. *Hän kävi lääkärissä, mutta ei tullut takaisin.* – “Він сховався до лікаря, але не повернувся”. Для інформантів, які є носіями фінської мови, таке речення не є логічно вірним, а, отже, сема ‘повертатись назад’ (‘tulla takaisin’) є частиною семантики дієслова *käydä*.

Інший спосіб – компонентний синтез – полягає в тому, що необхідно знайти слово за його дефініцією, оскільки в дефініції відображаються семи слова, що описується [там само, с. 40]. Для цього способу, очевидно, також необхідна допомога інформантів.

На прикладі фінського дієслова *käydä* компонентний синтез виглядає так. Інформантів просять визначити, яким дієсловом можна замінити вираз: *tennä johonkin paikkaan ja tulla takaisin* – “піти в якесь місце і повернутись назад”. За цією дефініцією носії фінської мови легко визначають дієслово *käydä*, що відповідає цьому визначенню. Отже, визначене шляхом компонентного аналізу ядерне значення дієслова *käydä* є вірним.

У результаті компонентного аналізу лексичне значення набуває вигляду набору компонентів, серед яких одні є домінантними, а інші – субординативними. Зіставлення значень лексичних одиниць за допомогою компонентного аналізу показує, що одні лексичні одиниці перебувають у відношеннях тотожності за домінантними ознаками їх семантичних структур та протиставляються за субординативними ознаками; інші лексичні одиниці не мають спільних домінантних ознак [Шафіков 1999]. Саме перша група лексичних одиниць об’єднується в ЛСП. Порівняємо розкладені на семи ядерні значення трьох фінських дієслів:

käydä – “відвідувати”, *mennä* – “іти” і *tulla* – “приходити”. *Käydä*: ‘рухатись’, ‘напряму руху: в певне місце (до певного місця) і назад’. *Mennä*: ‘рухатись’, ‘напряму руху: в місце (до місця), де перебуває суб’єкт мовлення’. *Tulla*: ‘рухатись’, ‘напряму руху: з місця (від місця), де перебуває суб’єкт мовлення’. Інтегральною для всіх трьох дієслів є сема ‘рухатись’, яка виступає домінантною семою в кожному дієслові. Саме на основі даної семи три вищезгаданих дієслова об’єднуються в ЛСП зі значенням “рух”.

Для остаточного групування одиниць в ЛСП доцільними є також операції (процедури), пов’язані із залученням методики дистрибутивного аналізу як складової структурного методу.

Уперше принципи дистрибутивного аналізу були сформульовані Л. Блумфілдом і застосовувались у фонології та морфології [Языкознание 1998, с. 138]. У другій половині ХХ ст. під поняттям дистрибуції почали розуміти мовні, а не просто мовленнєві зв’язки синтагматичного оточення мовного елемента, тобто дистрибуція починає розумітись як сполучуваність мовних одиниць, як сума всіх можливих зв’язків сполучуваності слова. Дистрибуція є ширшою за валентність, яка є лише частиною дистрибуції та описує лише валентно-необхідні зв’язки – актанти [Степанова 1978, с. 148]. Лінгвістами була розроблена методика дистрибутивного моделювання, яка широко застосовується для демонстрації функціонування слова та можливостей поєднання його з іншими лексичними одиницями. Для систематизації опису всі слова, крім того, яке досліджується, замінюються на умовні буквені позначення класів слів. У такий спосіб утворюється дистрибутивна формула, за допомогою якої можна продемонструвати умови варіативності значень слова. Використання дистрибутивного аналізу при вивченні семантики слова дозволяє виміряти ступінь спорідненості слів і збудувати семантичні класи, визначити ступінь багатозначності слова та ступінь стійкості (фразеологічності) лексичних утворень [Арнольд 1991, с. 40-41]. Дистрибутивну формулу дієслова *käydä* можна представити так: S + *käydä* + Adv (P.) + Adv (T.), де S – це суб’єкт, Adv (P. iness./adess.) – обставина місця у формі місцевих відмінків інессиву чи адессиву, або з відповідними прийменниками чи післяіменниками, а Adv (T.) – обставина часу. В ролі суб’єкта може бути як істота, так і неістота. Причому в обох випадках значення дієслова буде прямим.

Ю.Д. Апресян виділяє різновид дистрибутивного аналізу під назвою дистрибутивно-трансформаційний аналіз, що застосовується для дослідження плану змісту мовних одиниць, суть якого полягає у з’ясуванні семантичної схожості слів на основі подібності їх синтаксичних особливостей, які визначаються за їх зв’язками з іншими словами. За спостереженнями вченого, слова, що мають подібні синтаксичні властивості, є схожими за своїми семантичними особливостями, оскільки здатність до синтаксичних перетворень залежить від семантичного потенціалу слова [Апресян 1967, с. 25]. Якщо ми збудуємо дистрибутивну формулу ядерних значень дієслів *käydä* – “відвідувати”, *mennä* – “іти” і *tulla* – “приходити”, то вони будуть дуже схожими (див. формулу дієслова *käydä*). Відмінність буде полягати лише у відмінках обставини місця. Для дієслова *mennä* це буде Adv (P. ill./all.), а для дієслова *tulla* – Adv (P. el./abl.). Дистрибутивний аналіз цих дієслів показує, що всі вони дуже подібні за своїми синтаксичними властивостями, що доводить їх семантичну спорідненість і підтверджує доцільність об’єднання їх у ЛСП. Відмінність у відмінках обставини місця свідчить про те, що диференціальними семами будуть семи ‘напряму руху’.

Як зазначає Р.І. Болтянська, при семасіологічних дослідженнях дистрибутивний аналіз застосовується в поєднанні з компонентним аналізом. Внутрішня сторона структури значення досліджується за допомогою компонентного аналізу, а зовнішня, загальнокатегоріальна та граматична, сторони – за допомогою дистрибутивного. Обидві процедури взаємопов’язані та взаємозумовлені як і сама структура значення. Після розкладання структури значення на семи за допомогою компонентного аналізу, дистрибутивний аналіз виділяє категоріальні семи цієї структури. При цьому вирішальну роль в розмежуванні чи об’єднанні семантичних одиниць відіграють диференціальні семи

[Болотянская 1983, с. 58].

Таким чином, комплексний аналіз дієслів руху може бути виконаний у три процедурні етапи за допомогою 1) методу словникових дефініцій (12 стадій), 2) компонентного аналізу з використанням методів верифікації результатів, зокрема компонентного синтезу, та 3) дистрибутивного аналізу, які тісно взаємопов'язані і повинні застосовуватись разом для отримання найбільш об'єктивних результатів.

Результатом даного дослідження є створення комплексної методики структурного аналізу фінських дієслів руху.

До перспектив дослідження можна віднести:

- залучення методів когнітивної лінгвістики для більш широкого аналізу фінських дієслів руху,
- застосування розробленої методики аналізу до дієслів руху української мови,
- розробка комплексної методики зіставлення ЛСП дієслів руху у фінській та українській мовах з позицій як лексичної так і когнітивної семантики,
- встановлення структури ЛСП дієслів руху у фінській та українській мовах як фрагментів категоризації дійсності носіями різноструктурних мов.

Література

- Айвазова Э.Р.* Метод семантического анализа лексических значений / Э.Р. Айвазова // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 121. – С. 151–153. *Апресян Ю.Д.* Экспериментальное исследование семантики русского глагола / Юрий Дереникович Апресян. – М. : Наука, 1967. – 256 с. *Апресян Ю.Д.* Избранные труды. Том I. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Юрий Дереникович Апресян. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1995. – 113 с. *Арнольд И.В.* Основы научных исследований в лингвистике / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Высшая школа, 1991. – 140 с. *Ахманова О.С.* Основы компонентного анализа. / О.С. Ахманова, И.А. Мельчук, М.М. Глушко и др. Под ред. Э.М. Медниковой. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1969 – 34 с. *Болтянская Р.И.* Разграничение полисемии и омонимии в системе английского глагола : дис. канд. филол. наук. 10.02.04 / Регина Израилевна Болтянская. – Киев, 1983. – 214 с. *Большой финско-русский словарь* / [сост. И. Вахрос, А. Щербак]. – 5-е изд. – М. : «Русский язык», 2002 – 816 с. *Гак В.Г.* Семантическая структура слова как компонент семантической структуры высказывания / В.Г. Гак // Семантическая структура слова: Психолингвистические исследования. – М. : Наука, 1971. – С. 78-96. *Гульга Е.В., Шендельс Е.И.* О компонентном анализе значимых единиц языка // Принципы и методы семантических исследований / Елена Владимировна Гульга, Евгения Иосифовна Шендельс – М. : Наука, 1989. – С. 291-314. *Караулов Ю.Н.* Вторичные размышления об эксперименте в языкознании / Ю.Н. Караулов // Теория языка, методы его исследования и преподавания. – Л. : Наука, 1981. – С. 135-140. *Кузнецов А.М.* Проблемы компонентного анализа в лексике: Научно-аналитический обзор / Анатолий Михайлович Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 58 с. *Кузнецов А.М.* От компонентного анализа к компонентному синтезу / Анатолий Михайлович Кузнецов. – М. : Наука, 1986 – 124 с. *Кузнецова А.И.* Понятие семантической системы языка и методы ее исследования (из истории разработки проблемы в современном зарубежном языкознании) / Ариадна Ивановна Кузнецова. – М., изд-во МГУ, 1963. – 57с. *Селиверстова О.Н.* Труды по семантике / Ольга Николаевна Селиверстова. – М. : Школа «Языки славянской культуры», 2004. – 960 с. *Степанова М.Д.* Части речи и проблема валентности в современном немецком языке / М.Д. Степанова, Г. Хельбиг. – М. : Высшая школа, 1978. – 260 с. *Стернин И.А.* Методы описания семантики слова / Иосиф Абрамович Стернин. – Ярославль : «Истоки», 2013 – 34 с. *Стернин И.А.* Семантический анализ слова в контексте / И.А. Стернин, М.С. Саломатина. – Воронеж : «Истоки», 2011 – 150 с. *Уфимцева А.А.* К вопросу о так называемом дефиниционном методе описания лексического значения / А.А. Уфимцева // Слово в грамматике и словаре. – М. : Наука, 1984. – С. 131-141. *Харшиладзе Н.* Семантические модификации глаголов движения и однокоренных с ними глаголов. На примере учебно-научных текстов : Автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 // Н. Харшиладзе. – М., 2006. – 20 с. *Чертыхова М.Д.* Глаголы движения в казымском диалекте хантыйского языка: инвентарь и дистрибуция / М.Д. Чертыхова // Вестник ВЭГУ. Серия «Филология» / [глав. ред. Миннибаев Евгений Кадырович]. – Уфа : Академия ВЭГУ, 2010. – №3 (47). – С.128-133. *Шафиков С.Г.* Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц / Сайгид Гайлиевич Шафиков. – Уфа : Изд-во БУ, 1999. – 88 с. *Языкознание: большой энциклопедический словарь.* / [гл. ред. В.Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1998. – 683 с. *Nurmi T.* Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja / Timo Nurmi. – Jyväskylä : Gummerus Kirjapaino Oy, 2004. – 1344 s. *Zub J.* Suomi-ukraina-sanakirja / Jura Zub. – Helsinki : Nykykielten laitos. Venäjän kieli ja kirjallisuus. Helsingin yliopisto, 2012. – 512 s.